

Premiki v "manjšinskih" kontekstih

Kritik poezije
o izbranih in neizbranih
pesniških zbirkah

GAŠPER MALEJ

Bolj ali manj nepričakovano pustolovščino, ki jo je zame predstavljalo prebiranje corpusa pesniških zbirk, izdanih z letnico 2007, bi le stežka zvaljal na preprosto zgodbo o treh "izbrankah", ki naj bi iz nekakšnih subjektiviziranih vzgibov posebej prijale mojemu osebnemu okusu. Nekoliko širši kontekst pričujočega besedila naj nakažem vsaj z opozarjanjem na še nekatera imena in naslove, ki si prav tako zaslužijo pozornost javno recepcijo; njegovo intenco pa je potrebno razbirati tudi kot nakazovanje možnosti za temeljitejšo redefiniranje koordinat v slovenskem pesniškem prostoru, kjer dominirajo nereflektirane kolektivne mentalne sheme, ki spričo dejavnikov, kot so relativizacija vrednostnih kriterijev, shematičnost uprizorjenih imaginarijev ali mistifikacijski odnos do spoznavne realnosti, nevdržno travmatizirajo celotno literarno polje.

To med drugim povzroča, da so favorizirana predvsem dela, katerih slogovne matrice reproducirajo ukoreninjene družbene predsodke, zamolčevanj, potlačitev ali diskreditacije pa so deležni zvečine avtorji in avtorice, ki si skozi svojo pesniško govorico in javno držo prizadevajo razgrajevati stereotipne odnosne konfiguracije. Kakršne žal lahko razpoznavam tudi v posameznih lanskih zbirkah, katerih avtorji visoko kotirajo na literarnem prizorišču (na primer Jesihova Tako rekoč ali Vincetičeve Retuše), pa celo v obeh zbirkah, ki sta doslej prejeli vidni nacionalni nagradi (Čučnikova Delo in dom ter Šalamunov Sinji stolp); kot zavajajoči se mi v luči bralske izkušnje kažejo tudi pogosto sugerirani vtisi, da se posebej kakovostna poezija objavlja pri določenih založbah (ne glede na njihovo medijsko "prepoznavnost" ali obseg javnega financiranja prav vse izpričujejo precejšnja kvalitativna nihanja) ali celo znotraj posameznih pesniških krogov oziroma tokov. Na prvi pogled manj opazni, a v resnici transforma-

tivni premiki se po mojem izraziteje dogajajo v "manjšinskih" oziroma "lateralnih" kontekstih; s tega vidika naj omenim novi zbirki Aceta Mermolje (To ni zame) in Marija Čuka (Zibelka neba in dna), ki ustvarjata v tržaškem zamejskem prostoru.

Nenazadnje, izstopajočih knjig, ki so jih napisale pesnice, je vsaj toliko, raje več kot tistih izpod peres pesnikov: z zanimivima prvencema se predstavita Barbara Pogačnik (Poplave) in Ana Pepelnik (Ena od variant kako ravnati s skrivnostjo), svoje avtopoetike pretanjeno izrisujejo Jana Putrle Srdić (Lahko se zgodi karkoli), Nataša Velikonja (Poljub ogledala) ter Vida Mokrin Pauer (Upoštevaj kvantel!). V zvezi s Klariso Jovanović in Kristino Hočevar pa bom poskušal vsaj nakazati, v čem njuna diskurza presegata utenjajoče okvire tistih pesniških glasov, ki navadno doživljajo enodušno javno aklamacijo.

**Klarisa Jovanović:
Zgiban prek Mure**

Prvenec Jovanovičeve, sicer že uveljavljene prevajalke in glasbenice, bi na videz zlahka razbiral kot zgodbo o ustaljenih obrazcih moško-ženskega ljubezenskega razmerja, o sladotranstni erotični igri odmikanja in zblizevanja, postavljeni v prepoznano, z ljudskimi elementi obarvano ruralno (prekmursko) okolje. Simbolna kategorija ženske se tu vzpostavlja v okvirih, ki se zdijo tradicionalni, prek niza metaforičnih identifikacij z deroč reko pa s sočnim testom ter nadevom gibanice, ki bo s slastjo použita, ali z "razprostrto krajino panonskega brezbrežja". Vendar je moč pod drobno "skorjico" razpoznati drugačno, pomenljivejšo intenco: Klarisa Jovanović namreč z bohotnimi, a obenem precizno odmerjenimi jezikovnimi sredstvi zarisuje spodletelost moške dominacije, ki ni le intimno gospodarjenje nad žensko kot ljubimko, temveč seže predvsem na raven obvladovanja jezika in ustvarjalnih energij.

Pesnica tako prek pogostega drugoosebnega nagovarjanja moškega subjekta in drugih postopkov razgradi ("zgiba") na nesmiselno "mletje" obsojeno moškost ter jo razgali v vsej

njeni strašljivi, animalično groteskni nemoči: "In ti zdaj, slep kot kura, zagrebaš glavo vanj / in iščeš njena zrna in jih prebiraš, lečo / med pepelom, in kljuvaš vanjo do obisti / in kikirikaš, hripavo, samotno, / kokot oskubeni." Takšnemu moškemu je odtegnjena vsakršna spoznavna zanesljivost ob soočenju s pojavi, ki spadajo v red realnega, njegove besede pa, ki naj bi omogočale simbolno posedovanje, so pomenljivo označene kot "potratne", "pocukrane", "zlezane" v kontrastu z vodovjem, ki bo za seboj pustilo le "okleščene in ravnodušne zloge".

A četudi "droljivost" reprezentirane ženskosti spodbuja k "novi sklanjatvi" prilagajajoče se občutljivosti znotraj ljubezenskega odnosa, celo ta ostaja zaznamovana z obrisi estetizirane inscenacije (kakršno uteleša zlasti podoba "poslednje ogrske kraljice"), od katerih se, kot kažejo zaključne pesmi, pesnica poslavlja in "petrificirano" videnje razmerja med spoloma metaforično prepušča naravnim prvam v ambientu, ki ga je porodilo ("droljivi veter vaju bo raznesel po mrtvicah, med šaš, / rogozo, lokvanje, perunike in tihe / zlate kalužnice"), ravno to "izstopanje" pa ji razpira možnosti naselitve v svobodnejših prostorih.

Kristina Hočevar: Fizični rob

Kamor se suvereno podaja tudi druga pesniška knjiga Kristine Hočevar, ki z vso prepotrebno občutljivostjo in ostrino vzpostavlja novo morfologijo intersubjektivnih relacij, že izhodiščno opredeljenih zlasti s fizično prisotnostjo druge ženske. Ta bivanjska določenost se dogaja kot obujanje preteklih izkustev, konstituirano skozi neko blokado, nezmožnost izrekanja transformativne izkušnje, ki spočetka hromi pesnico, kmalu pa se artikulira kot učinkovito premagovanje "predirljive bolečine", njena ustvarjalna reintegracija, ki lahko zgolj pogloblja in osmišlja strukturiranje govorice. Izpisovanje odmika iz "privajenega" sveta se v zbirki Fizični rob dogaja z decidiranimi gestami, ki se navezujejo denimo na preoblikovano (nič več verovanjsko, ampak z jasno zavestjo o igri družbenih vlog izpisano) razmerje do moške figure pesnika, pa na odmišljanje avtor-

skega narcizma, kakršno izhaja iz zavesti, da je tisto, kar ostane povsem "zunaj" teksta, marsikdaj mnogo bolj temeljno od njegove "vsebine".

Še več, Kristina Hočevar izrecno poudarja, da je važno "biti slišan" natančno v tisti točki, kjer izrekaš, brez slehernih zamegljevanj in manipulacij: "Tukaj izgovarjam tvoje ime. Izgovarjam ga glasno, / Da me slišite. Ali me slišite, kjer izgovarjam njeno / Ime. Poezija me sploh ne pomiri, tudi glasno ime / Me ne pomiri." Njena poezija se torej ne prepozna v gostobesedni, z občimi mesti posejani in posledično "pomirjujoči" odslukavi zunanega sveta (kar sploh ne pomeni, da je do njega indiferentna), ritmično pa živi predvsem v dinamičnih, kontrastnih nihljajih, pri čemer se plodno opira na navidezno brezosebno ("Mi gre dobro, če sebe oddaljujem?"), ki odvrta sleherni patetiko in formalizem. Kot izstopajočo determinanto zbirke pa prepoznavam osredotočenost na problematiko telesa (poudarjajo jo številne sodobne umetniške prakse), precizno dinamiko fizičnih leg ter njihov večplastni odnos do raznoterih psihičnih stanj, ki sežejo tudi do roba radikalne samodestrukcije. Njihova ublažitev je možna le prek krepitve telesa, njegove trdnosti, odločnosti in pozornosti, kar vse uteleša ključni topos hrbtnice, katere izravnavanje priča o naporu subjekta, da iz sebe črpa moči, ki mu omogočajo vztrajanje v konstelaciji realnega, kajpada prežarjeni z momenti skrajne izpovedne in bivanjske intenzitete.

Andrej Medved: Ekloge

Kakršni na precej drugačnih ravneh bogato prežemajo imaginarne svetove Andreja Medveda, ki mu niti izredna ekspanzija v zadnjih letih žal še ni povsem prinesla kritiške in literarnozgodovinske umestitve prav med najvidnejše moderne slovenske pesnike. Svetove, kjer je marsikaj mogoče četudi med zbirkami obstajajo pomembne razlike in vsaka gradi ireduktibilno simbolno krajino in nič zares nepričakovano, svetove, ki kljub svoji navidezni neosebni in nedostopnosti nenehno žarijo v pulzirajoči pasolinijevski "temačni sli", se občutljivo dotikajo bralčevih

Gašper Malej, pesnik in prevajalec

čutov in mu med drugim pomagajo izostrovati intelekt, ki prežema vse diskurze, znotraj katerih se suvereno giblje pesnik in mislec, čigar neuklonljivo eksistencialno držo lahko nakažem z verzi: "Ne skrivam se v mokra oblacija, ne / menjam rok v prozornih stavah; in ne budim, / v nskoz medeno satje, vilinskih bitij, rajskih ptic in / spečega kentaura. V nenehnosti sprememb, / kjer frfota, v mrakobnosti, sinica." Medvedova poezija je tudi v Eklogah nenehno na sledi za "drugačnostjo" govorice, gnana s silovitostjo želje, iztisnjene v vizualne okruške in fragmente, ki sproti vzpostavljajo in zabrisujejo močnejše arhitekture antinarativnih, "osamosvojenih" podob. Njihova ambivalentna evokacijska razsežnost ("da govoriš, da skrivaš to, kar ti uhaja v podobe") ima moč, da aktivira najgloblje mehanizme spominjanja; zdi se celo, da te pesmi s scela jezikovnimi sredstvi gradijo sanjsko in fantastično zaznamovana uvidenja vzporednih univerzumov in zato vsaj zame učinkujejo izrazito osvobajajoče v odnosu do prevladujočega modusa literarne reprezentacije resničnosti, ki temelji na bolj ali manj pretanjenem in umsko izostrenem beleženju vidnih vtisov iz zunanjega sveta. Eklogam se z dometom lastne refleksije le stežka približam, in vendar mi razpirajo dragocene prostore, kjer še na "izhopenih poteh jezika" lahko ugledam nepričakovano lepoto "fantazmagoričnih glasov", ki jih sprejemam radostno in obenem spokojno, "s spravljalnostjo spoznanj ob zadnji uri".

Brez samotnega tuhtanja in nesporazumov

Prevodi pesmi, ki so nastali v prevajalski delavnici festivala Spogledi, bodo izšli v reviji Poetikon

PETRA ZEMLJIČ

S slavnostno zaključno prireditvijo - z branjem pesnikov in koncertom skupine Alethea se je v soboto zvečer na gradu Slovenska Bistrica zaključil mednarodni književni festival Spogledi. V minulem tednu je srečanje postreglo z najrazličnejšimi prireditvami, zraven predstav in filmskih projekcij velja izpostaviti okroglo mizo, kjer so razmišljali o "zmagoslavju proze", in prevajalsko delavnico, ki je ponovno postregla z vrhunskimi prevodi tujih in slovenskih pesnikov.

Orlando Uršič, direktor študentske založbe Litera in vodja festivala, je zadovoljen z vidnim in slišanim, čeprav je publike manj (in ponovno se je dokazalo, da literatura ni stvar množičnega obiska), a so bili tisti, ki so prišli, izredno zadovoljni. "Sicer pa smo na festivalu, zlasti še na okrogli mizi, ugotovili, da je slovenska literarna produkcija mogoče preobsežna, vsaj kar zadeva poezijo.

Letno izide 355 pesniških zbirk, na račun tega trpi kakovostna poezija, pa še bere se je manj. Če pogledamo knjižnice - ljudje si izposojajo manj poezije kot proze. Stvar festivala in založbe zagotovo je, da poeziji ponudi prostor kreativnosti. Sicer pa se morajo tudi ustvarjalci vprašati, s katerim žanrom lahko največ povejo," še ocenjuje Uršič.

Pesniško srečanje s prevajalsko delavnico se je zaključilo v petek z branjem poezije v prostorih Literini knjigarni, v Bistrici pa na zaključnem večeru dan kasneje. Spomnimo: slovenski pesniki, sodelavci in soredniki revije Poetikon, Ivan Dobnik, Cvetka Bevc, Marcello Potocco, Stranka Hrastelj, Miriam Drev in **Anjuša Belehar**, so povabili pesnike in prijatelje iz štirih držav: **Eduarda Akulina** iz Belorusije, ki je poezijo sporočal tudi s pomočjo glasbe in petja, **Dagnijo Dreiko** iz Latvije (ki je, mimogrede, na branju blestela s prevodom Prešernove Lepe Vide), **Christiana Sinicco** iz Italije, in **Branislava Oblučarja** s Hrvaške.

Nadja Dobnik, vodja prevajalske delavnice, pravi, da je delo bilo izredno intenzivno, zavzeto. "Slovenski pesniki so sprva prevedli v slovenščino izbor poezije, ki so jo pripravili njihovi prijatelji iz tujine. Ta del

bo objavljen v reviji Poetikon. Po dveh dneh so se udeleženci spoznali bolje in videli smo, kakšne so naše sposobnosti oziroma interes za prevajanje v druge jezike. S tem so začeli nastajati prevodi slovenskih pesnikov v štiri jezike - hrvaščino, latvijščino, italijanščino, beloruščino." Ponovno se je dokazalo, da jezik ni ovira, še posebej ne, ko je želja zelo močna. Pesniki so si pomagali z drugimi jeziki, ki jih znajo, predvsem s hrvaščino, ruščino, francoščino in angleščino, pa tudi internet je prišel prav.

Skupaj od verza do verza

Prevodi so s tem načinom prevajanja veliko bolj kakovostni, še zatrjuje Dobnikova. Pesnika sta namreč skupaj ves čas, od verza do verza. Ni samotnega tuhtanja, sproti se raziskujejo pomeni ali nesporazumi. "Prevajanje je poglobljeno branje, skozi prestavljanje iz enega jezika v maternega raziskujemo izrazne možnosti v lastnem jeziku. Vsak ima svoj način dela, a vsem je skupno odkrivanje lastnega jezika. Vsak narod skozi jezik gradi svoje mišljenje in vrednote," izkušnje udeležencev potrjuje Dobnikova.

Miriam Drev je prepričana, da je delavnica posebna izkuš-

Udeleženci prevajalske delavnice v Literini knjigarni: (od leve) Branislav Oblučar, Stanka Hrastelj, Miriam Drev, Ivan Dobnik, Nadja Dobnik, Christian Sinicco, Cvetka Bevc, Marcello Potocco, Anjuša Belehar, Dagnia Dreika in (spredaj) Eduard Akulin (Janko Rath)

nja. "Ko prevajaš doma, imaš sicer večjo koncentracijo, večji mir in številne druge pripomočke, kar je seveda prednost. A ta izkušnja je posebna, kajti v vsakem hipu lahko stopiš k avtorju in razčistiš določene zadeve. Pri poeziji, ki je tako subtilna, da se včasih dogaja na dveh, treh pomenih, je to pomembno. Avtor ti marsikaj pojasni. Se pa zgodi, da včasih kaj pozabijo in potem

gledajo tiste svoje verze ter poskušajo izvleči iz spomina, kaj je že to nekoč pomenilo. A proce je tekel, z neposrednim kontaktom nikomur ni bilo prav nič odveč in na festivalu zelo uživamo," sklene Drevova. Tudi **Marcello Potocco** je mnenja, da je avtorjeva prisotnost zmeraj prednost. "Vsak trenutek ga lahko vprašaš o kakšni nejasnosti. Bi pa pomenilo težavo to,

če bi takoj hoteli rezultate. Kar smo brali pravkar, smo delali pod časovnim pritiskom. Veliko je še materiala, ki je nastal, ampak še potrebuje čas za razmislek," o drugi, bolj nevarni plati razmišlja Potocco.

Prevodi tujih avtorjev bodo predvidoma v reviji Poetikon izšli avgusta, pred srečanjem v Medani, zagotovo pa pred Vilenico.